

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬКОГО**

ДЕРУНЕЦЬ Наталія Олександрівна

УДК 341.781.5; 341:33

**СТАТУС ТОРГОВЕЛЬНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ ТА МІСІЙ
У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ
(ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ)**

12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного публічного права Київського національного торговельно-економічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент
МАЦКО Анатолій Степанович,
Університет сучасних знань,
професор кафедри публічно-правових
дисциплін

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МЕРЕЖКО Олександр Олександрович,
Київський національний лінгвістичний
університет,
завідувач кафедри права;

кандидат юридичних наук, доцент
СКРИНЬКА Дмитро Васильович,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародного права.

Захист відбудеться 17 травня 2019 року о 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розіслано 11 квітня 2019 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат юридичних наук

Т. І. Тарахонич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вся всесвітня історія пов'язана з міжнародною торгівлею, яка, з одного боку, була рушійною силою прогресу та процвітання народів, що сприяло створенню величезних цивілізацій, зокрема, таких як єгипетська та греко-римська цивілізації, так само як і найбільш відома нам західна цивілізація, що збереглася до цього часу, а, з іншого боку, нерідко, особливо в переломні моменти історії, вона ставала головним чинником загострення їх суперництва та війн. Дві світові війни, що відбулися в першій половині ХХ ст., свідчать про небезпеку, яку може нести народам порушення правил міжнародної торгівлі, зумовлене втратою контролю за цим процесом з боку міжнародного співтовариства. Тим більш, що сучасний стан міжнародних відносин відзначається посиленням в них хаосу, і це веде до падіння ролі міжнародного права та розмивання міжнародного правопорядку як такого, що загрожує народам новою вселенською катастрофою. В цих умовах найбільше значення має контроль міжнародного співтовариства за дотриманням державами своїх зобов'язань, в першу чергу основ міжнародного права, встановлених в Статуті ООН, на яких базується сучасна міжнародна торгівля.

Після Другої світової війни і створення Організації Об'єднаних Націй розвиток міжнародної торгівлі відбувся шляхом усунення різноманітних бар'єрів її стримання, що поступово призвело до небачених раніше масштабів глобалізації міжнародних економічних відносин на чолі з США та виникнення міжнародного економічного права. Ці відносини, як і їх регулювання в міжнародному праві, тривалий час віддзеркалювали баланс світових сил, в тому числі країн, що розвиваються, які, звільнившись від колоніалізму, добивалися надання їм в цій сфері певних преференцій. Однак, в період ХХ – на початку ХХІ століть цей баланс світових сил був порушений кризою глобалізованих міжнародних відносин, особливо в економічній сфері, і в даний час спостерігається тенденція, в першу чергу з боку США, заміщення вільної торгівлі протекціонізмом з його торговельними війнами. Це ставить держави перед необхідністю вироблення нових підходів до здійснення ними зовнішньоекономічної функції, включаючи діяльність торговельних представництв і місій як її складову.

Торговельні представництва і місії є закордонними органами держав, які на дипломатичному рівні представляють їх інтереси в економічній сфері. В кожній державі організаційно-правова структура торговельного представництва характеризується певною специфікою, що тим або іншим чином впливає на форми здійснення державою економічної політики за кордоном. Тому дослідження організаційно-правового досвіду діяльності торговельних представництв і місій держав з позиції міжнародного права має важливе значення для вироблення державами своєї зовнішньоекономічної політики та ефективного її здійснення.

В Україні центральне місце серед органів виконавчої влади держави, відповідальних за забезпечення зовнішньої політики посідає Міністерство закордонних справ (МЗС України). І саме в його організаційно-правовій

структурі тривалий час перебували торговельні представництва, які з часу незалежності України досить ефективно діяли за кордоном, розвиваючи економічні відносини з іншими державами. Однак, у 2010 р. вони були ліквідовані з передачею функції забезпечення економічних інтересів економічним відділам при дипломатичних представництвах. Але досвід цієї реформи свідчить, що вона не стала ефективним інструментом здійснення країною економічної дипломатії. Навпаки, в організаційно-правовому значенні економічна дипломатія в Україні фактично була поставлена на нижчий щабель порівняно з попереднім періодом, що ускладнило здійснення державою зовнішньоекономічної функції, виходячи з необхідності своєчасного реагування на зміни в економічній політиці держав і корегування у зв'язку з цим власної економічної політики в особі своїх торговельних представництв і місій за кордоном.

У зв'язку з цим в Україні час від часу піднімається питання щодо відновлення торговельних представництв і місій разом із удосконаленням їх правового статусу. МЗС України відстоювало свою компетентність у даній сфері, аргументуючи свою позицію необхідністю більш широкого виходу українських експортерів на зовнішні ринки. Відповідно, у 2013 р. при МЗС України була створена Рада експортерів та інвесторів України, на яку покладено здійснення саме цієї функції. Певним дисонансом цього рішення стало створення у 2016 р. Офісу з просування експорту як консультативно-дорадчого органу при Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України. Це призвело до того, що сьогодні в Україні існують два органи з одними цілями та функціями. Такий підхід розпорошує здійснення державою своєї зовнішньоекономічної функції, що має будуватися на єдиній організаційно-правовій основі з наданням відповідного статусу торговельним представництвам.

Теоретична розробка основних положень даної дисертаційної роботи базується, перш за все, на працях представників вітчизняної науки, а саме на працях М.О. Баймуратова, Г.Ю. Бувайлика, О.В. Буткевич, В.А. Вергуна, О.О. Гріненко, Б.І. Гуменюка, І.І. Дахна, В.Н. Денисова, В.І. Євінтова, О.О. Мережка, В.Ф. Опришка, О.П. Сагайдака, К.К. Сандровського, Д.В. Скриньки, Н.О. Татаренко, Л.Д. Тимченка, К.А. Фліссака, В.Г. Ціватого, О.М. Шпакович.

Окремі аспекти статусу торговельних представництв і місій досліджувалися такими зарубіжними науковцями, як А.-К. Амарей, Р. Барстон, Н. Бейн, Г.Р. Берідж, М.М. Богуславський, Г.М. Вельямінов, К. Гамільтон, Г. Дучхарт, Д. Каро, Г. Каррон де ла Каррьер, Г. Кіссінджер, М. Костецькі, Д. Лі, А. Марсієр, О. Нарай, Е. Поттер, К.С. Рана, В.М. Шумілов, В.Д. Щетінін.

В той же час у вітчизняній науці міжнародного права залишаються ще не достатньо дослідженими організаційно-правові питання статусу торговельних представництв і місій, діяльність яких в сучасну епоху тісно пов'язана з функціонуванням ООН та інших міжнародних організацій, особливо економічного характеру, які значно впливають на регулювання у світі торговельних відносин. Саме це й обумовило висвітлення цих та інших

проблем в даному дисертаційному дослідженні. Як свідчить практика, статус торговельних представництв і місій в міжнародному праві визначається також численними чинниками, притаманними тій або іншій державі, що впливає на специфіку її зовнішньоекономічної політики, наочно демонструючи, що належна організаційно-правова структура цих органів ефективно сприяє здійсненню державою цієї політики. Запропоновані в дисертації рекомендації стосуються саме удосконалення організаційно-правової основи діяльності торговельних представництв і місій України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в межах науково-дослідної роботи кафедри міжнародного публічного права Київського національного торговельно-економічного університету «Міжнародне право в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0115U006503, довідка №1548/24 від 13.06.2018 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є багатоаспектний аналіз статусу та функціонування торговельних представництв і місій, в тому числі представництв і місій України, в міжнародному праві та впливу рішень ООН та інших міжнародних організацій на їх організацію та діяльність, виходячи з сучасних умов і тенденцій розвитку міжнародної торгівлі.

Мета дослідження обумовила постановку й вирішення таких наукових завдань:

- проаналізувати характер регулювання прав і обов'язків торговців у стародавні часи;
- розглянути етапи формування і розвитку статусу торговельних представництв і місій у міжнародному праві;
- сформулювати поняття торговельного представництва, що характеризує специфіку його діяльності в міжнародному праві з врахуванням сучасних тенденцій зміни парадигми міжнародних економічних відносин;
- дати аналіз специфіки договірних відносин держав, що стосуються діяльності торговельних представництв і місій;
- показати вплив діяльності ООН та інших міжнародних організацій на розвиток міжнародно-правового регулювання торговельних відносин і статус торговельних представництв і місій;
- показати місце і роль резолюцій Генеральної Асамблеї ООН у міжнародно-правовому регулюванні міжнародної торгівлі;
- проаналізувати значення рішень міжнародних економічних організацій в процесі створення та розвитку міжнародного економічного права та його впливу на організаційно-правову структуру торговельних представництв і місій;
- охарактеризувати види і форми діяльності торговельних представництв в сучасній практиці держав;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення статусу торговельних представництв і місій у внутрішньому праві України.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини, пов'язані з реалізацією зовнішньоекономічної функції держави торговельними представництвами і місіями.

Предметом дослідження є комплекс міжнародно-правових норм, що регулює діяльність торговельних представництв і місій та визначає їх статус з точки зору міжнародного права та законодавства держав.

Методи дослідження. Методологічний апарат дослідження базується на застосуванні комплексу філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Статус торговельних представництв і місій держав у міжнародному праві досліджено з урахуванням останніх досягнень міжнародної правової думки, виходячи з дотримання таких підходів, як обґрунтованість, об'єктивність, наступність та узагальненість, що впливають з сучасної теорії і практики міжнародного права та законодавства держав, характеризуючи його специфіку в кожній з них.

Для досягнення поставленої в дисертації мети використовувалися такі наукові методи: *діалектичний* метод в процесі встановлення закономірностей розвитку міжнародних економічних відносин як об'єктивних чинників для створення в ті або інші історичні епохи відповідних форм торговельних представництв і місій (підрозділи 1.2, 2.1); *історичний* метод в процесі визначення етапів функціонального розвитку торговельних представництв і місій з відповідним статусом в міжнародному праві (підрозділи 1.1, 1.2); *функціональний* метод характеризує діяльність механізмів ООН у сфері регулювання міжнародної торгівлі як складової міжнародного економічного права (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4); *структурно-функціональний* метод визначає характер впливу інституційних механізмів ООН та інших міжнародних організацій на форми та засоби діяльності торговельних представництв і місій (підрозділи 2.2, 2.3, 2.4); *формально-юридичний* метод, що характеризує правову природу та зміст міжнародних договорів, що визначають статус торговельних представництв і місій (підрозділи 1.2, 2.1); *порівняльний* метод, що застосовується в процесі виявлення специфіки видів торговельних представництв і місій та форм їх діяльності в різних державах (підрозділи 1.2, 3.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній міжнародно-правовій науці проведено комплексне дослідження статусу торговельних представництв і місій в міжнародному праві. Найважливіші результати дисертаційного дослідження, які отримані автором і характеризують його наукову новизну, полягають у наступному:

уперше:

- розроблено періодизацію формування та розвитку статусу торговельних представництв і місій у міжнародному праві, що характеризує ступінь їх ефективності з позиції розвитку міжнародного економічного права, складову якого становить інституціональна система, що охоплює сферу регулювання міжнародної торгівлі;

- встановлено, що двосторонні договори держав з економічних питань продовжують займати важливе місце в міжнародному економічному праві і в

умовах поширення у світі протекціонізму внаслідок системної кризи глобалізму їх значення невинно зростає;

- дана класифікація резолюцій Генеральної Асамблеї ООН з питань торговельних відносин держав, що виходить із цілей та об'єкту їх правового регулювання, визначаючи завдання торговельних представництв і місій у відповідних сферах їх діяльності;

- визначено п'ять моделей торговельних представництв держав, кожна з яких характеризує специфіку їх економічного розвитку і вироблення на цій основі власної політики у цій сфері;

- запропоновано класифікацію видів і форм діяльності торговельних представництв держави, виходячи з особливостей здійснення державами своєї зовнішньоекономічної функції та специфіки встановлення ними в цьому значенні відповідного статусу і форм діяльності торговельних представництв і місій;

- визначено правові та економічні чинники універсального і національного характеру, які визначають в даний час цілі, методи і завдання міжнародної торгівлі, що має принципове значення для ефективної діяльності торговельних представництв і місій держав у процесі здійснення ними зовнішньоекономічної функції.

удосконалено положення про те, що:

- з позиції сучасного міжнародного права поняття статусу торговельного представництва має узгоджуватися із відповідним законодавством держави як її органу зовнішніх зносин, що діє в межах її зовнішньоекономічної функції і користується всіма дипломатичними привілеями та імунітетами, включаючи його дипломатичний персонал;

- з урахуванням сучасного стану міжнародної торгівлі, який відзначається зростанням торговельних війн між державами, обґрунтовується необхідність удосконалення (реформування) законодавства України щодо статусу та діяльності її торговельних представництв, виходячи з важливості в цих умовах надання їм більшої самостійності та конкретизації цілей і завдань в процесі здійснення зовнішньоекономічної функції держави;

- для підвищення ефективності координації діяльності між МЗС України та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у сфері зовнішньої торгівлі необхідно створити окремий орган, наділений повноваженнями, що стосується забезпечення зовнішньоекономічної функції держави.

набули подальшого розвитку положення про те, що:

- до функціональних обов'язків торговельного представництва і місії належить торговельно-політична, оперативна та інформаційна діяльність, а також здійснення посередництва як альтернативного способу вирішення спорів;

- важливе значення належить правилам торгівлі, розроблених міжнародними економічними організаціями, які, маючи характер «м'якого права», широко застосовуються державами та їх торговельними представництвами;

- в умовах зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу України розбудова торговельних представництв України, наділених відповідним

статусом, спроможним підвищити ефективність їх діяльності, може сприяти його подоланню.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення, висновки і рекомендації, отримані автором в процесі дослідження, можуть бути використані в:

- науково-дослідній сфері для подальшого дослідження статусу торговельних представництв та місій в міжнародному праві;

- правотворчій діяльності для удосконалення правового статусу торговельних представництв та місій України та з цією метою необхідним є вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері;

- навчальному процесі для розробки відповідних програм підготовки фахівців з міжнародного права та в процесі викладання навчальних курсів «Право зовнішніх зносин», «Міжнародне економічне право», «Міжнародне торгове право», «Право міжнародних організацій».

Теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі при викладанні дисципліни «Право міжнародних договорів» в Київському національному торговельно-економічному університеті (Довідка про впровадження №1561/22 від 14.06.2018 р.)

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження для правотворчої та правозастосовної діяльності підтверджується актами впровадження Асоціації вчених за інноваційний розвиток України (Довідка про впровадження результатів наукового дослідження від 31.10.2018 №2-26) та Міністерства аграрної політики та продовольства України (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 02.11.2018 №37-18-15/24240).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною та завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації і пропозиції обґрунтовані результатами власних досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження доповідались і обговорювались на 8 міжнародних та всеукраїнських конференціях, круглих столах та форумах, а саме: XV Міжнародна науково-практична конференція молодих науковців «Проблеми модернізації економіки України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС та їх вирішення (економічний, правовий і фінансовий аспекти)» (м. Київ, 16 квітня 2015 р., тези опубліковані); Міжнародна науково-практична конференція «Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід» (м. Київ, 23 грудня 2015 р., тези опубліковані); IV Міжнародний молодіжний науковий форум «Україна у світі, світ про Україну» (м. Київ, 25 березня 2016 р., тези опубліковані); Міжнародна науково-практична конференція «Виклики глобалізації XXI ст. та стратегія соціально-економічного відродження України» (м. Київ, 24 травня 2016 р., тези опубліковані); Науково-практична конференція «Міжнародне право на службі держави, суспільства, людини» (м. Київ, 8 грудня 2016 р., тези опубліковані); Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Міжнародне право:

виклики сьогодення» (м. Київ, 20 грудня 2016 р., тези опубліковані); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 9-10 березня 2018 р., тези опубліковані), Міжнародна науково-практична конференція «Східно-європейські дослідження: економіка, освіта і право» (м. Бургас, Болгарія, 7-8 червня 2018 р., тези опубліковані).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 14 наукових публікаціях, зокрема: 5 статей у фахових виданнях України з юридичних наук, 1 – в зарубіжному періодичному юридичному виданні (Молдова), 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 208 сторінок, з них основний текст – 176 сторінок, список використаних джерел викладений на 25 сторінках (241 найменування), додатки на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено стан її наукової розробки, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи, визначено методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію, публікації, структуру та обсяг.

У **розділі 1 «Становлення та розвиток міжнародно-правового регулювання діяльності торговельних представництв і місій»** визначено генезис правового статусу цих представництв і місій в міжнародному праві у співвідношенні з внутрішнім правом держав.

У **підрозділі 1.1 «Характеристика історичних етапів регулювання статусу торговельних представників держав у міжнародному праві»** визначено етапи становлення та розвитку правового регулювання діяльності торговців та торговельних представництв. Показано, що економічна дипломатія має глибокі коріння, зародившись у своєму первісному вигляді ще у XIII ст. до н.е. в Стародавньому Єгипті. В подальшому економічна дипломатія пройшла 3 етапи свого історичного розвитку, відповідаючи в Європі таким рубіжним для неї періодам, як античність, Середньовіччя, новітній час та сучасний період. Античний період характеризується цілями та завданнями, зумовленими політикою завоювання чужих територій та підкорення їх народів. Відносини між греко-римським світом та іншими народами носили, як правило, нерівний характер, встановлюючи односторонню вигоду для завойовника. В цих умовах виникають торгові звичаї, які утверджували привілеї торговців і які нерідко закріплювалися у відповідних договорах, що об'єктивно вносило стабільність в економічні зв'язки держав того часу, сприяючи завдяки цим привілеям їх процвітанню.

В епоху Середньовіччя виникають торговельні шляхи (шовковий, соляний), які також сприяють розвитку міжнародних зв'язків. У цей період значно збільшується кількість міжнародних договорів. Такі договори регламентували ведення вільної торгівлі, розв'язання спорів, визначали функції торговельних представників, їх привілеї, правовий статус іноземних купців та їх майна. Важливою формою економічної політики держав став Ганзейський союз, утворений в середині XII ст. Англійський король Генрі II уклав угоду з купцями з Кельну у 1157 р., згідно з якою останні отримали у власність будівлю в Лондоні, використовуючи її як житло для іноземних торговців і торговельне представництво.

У новітній період дипломатія безпосередньо почала займатись економічними питаннями, адже при зовнішньополітичних відомствах окремих держав створюються спеціальні департаменти, відповідальні за ведення економічної дипломатії (Сардинія – 1850 р., Великобританія – 1856 р.). Віденський конгрес 1815 р. встановив основні принципи дипломатичного права, які до цих пір складають основу дипломатичної служби всіх держав, а саме положення про функції та ранги дипломатичного персоналу, які за певних умов стали поширюватися на торговельні представництва і місії.

Особливістю сучасного періоду є поява в структурі міжнародних відносин та міжнародного права міжнародних організацій. Після завершення Другої світової війни було засновано Організацію Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи. Завдяки процесу кодифікації було укладено міжнародні договори, що регулюють питання ведення економічної дипломатії та окремих її аспектів, зокрема Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., Віденська конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу 1980 р., Гаазька конвенція про право, що застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу товарів 1986 р., Женевська конвенція про представництво при міжнародній купівлі-продажу товарів 1983 р., Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., Віденська конвенція про спеціальні місії 1969 р., Віденська конвенція про привілеї та імунітети спеціальних місій та делегацій на міжнародних конференціях 1975 р. Як галузь міжнародного права виникло міжнародне економічне право, що регулює діяльність держав та міжнародних організацій у сфері міжнародних економічних відносин, найважливішою складовою яких є міжнародна торгівля. Із подальшою лібералізацією міжнародних економічних відносин, усе більшу роль на світовій арені почали відігравати міждержавні економічні організації, зокрема, Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі, Європейський банк з реконструкції та розвитку, неурядові міжнародні організації та транснаціональні корпорації, діяльність яких також пов'язана з функціями торговельних представництв і місій.

Підрозділ 1.2 «Забезпечення функціональної діяльності торговельних представництв та місій у міжнародному праві» присвячений визначенню в останньому еволюційного значення складових поняття торговельного представництва і місій.

Звертається увага на те, що такі поняття як економічна дипломатія або комерційна дипломатія необхідно розрізняти, виходячи з розуміння економічної дипломатії як більш широкого поняття, що охоплює весь спектр відносин держави з міжнародними організаціями та з іншими державами.

Комерційна дипломатія характеризує діяльність, яку проводять представники держав з дипломатичним статусом з метою підтримки торговельних відносин між акредитуючою державою та державою перебування. Вона складається з двох видів діяльності: ведення торгової політики (проведення переговорів, торгіві консультації та вирішення спорів) та підтримки бізнесу.

Спектр акторів у комерційній дипломатії дещо варіюється від найвищого чи високого політичного рівня (глава держави, прем'єр-міністр, міністр чи депутат) до посла та спеціалізованого дипломатичного представника нижчого рівня (торговельного представника). Остання складається з групи офіційних осіб, до яких належать комерційні дипломати, які здійснюють свою діяльність на дипломатичному рівні.

Торговельні представництва (місії) характеризуються як зарубіжні органи зовнішніх зносин держави, які представляють та захищають її економічні інтереси у державі перебування. Вони входять до складу дипломатичного представництва, підпорядковуючись главі закордонної дипломатичної установи та/або підзвітні іншій установі, що в складі уряду (міністерства закордонних справ, міністерства зовнішньої торгівлі, міністерства економіки та ін.).

У розділі 2 «Міжнародно-правова практика діяльності торговельних представництв і місій» досліджено особливості міжнародно-правових механізмів регулювання діяльності цих представництв і місій.

У підрозділі 2.1 «Визначення статусу торговельних представництв та місій у міжнародному договірному праві» аналізуються договірні норми дипломатичного права, що регулюють діяльність торговельних представництв і місій держав. До них належать такі міжнародно-правові акти, як: Конвенція про привілеї та імунітети ООН 1946 р., Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., Віденська конвенція про спеціальні місії 1969 р., Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р. Принципи і норми цих конвенцій й визначають привілеї та імунітети торговельних представництв та їх основного персоналу – комерційних дипломатів, виступаючи необхідними гарантіями ефективного здійснення ними своєї офіційної діяльності в державі перебування.

Важливою новацією Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. стало встановлення в ній економічної функції дипломатичного представництва, яка визнається функцією торговельного представництва акредитуючої держави в державі перебування. Ця функція здійснюється разом з іншими функціями дипломатичного представництва, визначеними в ній, а саме: в представництві акредитуючої держави в державі перебування; в захисті в державі перебування інтересів акредитуючої держави та її громадян в межах,

що допускаються міжнародним правом; у веденні переговорів з урядом держави перебування і з'ясуванні всіма законними засобами умов і подій в державі перебування та повідомлення про них уряду акредитуючої держави (п. а, b, c, d ст. 3). Безперешкодне виконання торговельними представництвами цих функцій забезпечується поширенням на них та відповідний персонал всього комплексу дипломатичних привілеїв та імунітетів, передбачених Віденською конвенцією 1961 р.

Віденська конвенція про спеціальні місії 1969 р., яка доповнила Віденську конвенцію 1961 р., визначає статус спеціальної місії як тимчасової за своїм характером місії. Вона представляє державу і направляє в іншу державу за її згодою для розгляду з нею певних питань або для виконання щодо неї певного завдання (п. а ст. 1). Глава спеціальної місії є особа, на яку посилаюча держава покладає обов'язки діяти саме в цій якості (п. d ст. 1). Якщо таку місію очолює або бере у ній участь глава держави, глава уряду, міністр закордонних справ чи інша особа високого рангу, то на них поширюються привілеї та імунітети, що визнаються міжнародним правом за главами держав, які відвідують іншу державу з офіційним візитом.

Зроблено висновок, що в сучасний період значна частина міжнародної торгівлі продовжує регулюватися державами на двосторонній основі, а в умовах кризи глобалізму їх роль зростає та відповідно зростає значення торговельних представництв. Більш того, існує чимало двосторонніх угод держав, в яких спеціально регулюється діяльність торговельних представництв. Такі угоди укладені Україною з рядом країн, зокрема, Угода про торговельні відносини між Україною і США 1992 р., в якій уточнюється статус торговельних представництв (ст. 4) та Угода між Урядом України і Урядом Республіки Білорусь про вільну торгівлю 1992 р., в якій пропонується створення в кожній з них свого торговельного представництва з відповідним статусом (ст. 17), що має сприяти підвищенню ефективності їх економічного співробітництва.

У *підрозділі 2.2 «Роль міжнародних організацій у міжнародно-правовому регулюванні торговельних відносин»* наголошується на тому, що роль міжнародних організацій в регулюванні міжнародної торгівлі посилилась в другій половині ХХ ст. зі створенням Організації Об'єднаних Націй, в рамках якої було створено Економічну та Соціальну Раду, Комісію ООН з права міжнародної торгівлі, Конференцію ООН з торгівлі та розвитку. Віденська конвенція про представництво держав в їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. визначила правила функціонування постійних представництв і місій постійних спостерігачів при цих та інших міжнародних організаціях. Згідно з цією Конвенцією держави-учасниці визнають зростаючу роль багатосторонньої дипломатії та відповідальності ООН в рамках міжнародного співтовариства за її здійснення (Преамбула). У 1974 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію про встановлення нового міжнародного економічного порядку та в цьому ж році Хартію економічних прав та обов'язків держав, в яких визначено цілі та завдання правил ведення міжнародної торгівлі в сучасну епоху.

Кінець ХХ ст. засвідчив про збільшення кількості двосторонніх угод про вільну торгівлю між державами, які розширили мережу регіональних торговельних угод, таких як Співтовариство розвитку Півдня Африки 1992 р., Угода про створення зони вільної торгівлі АСЕАН 1992 р., Договір про створення зони вільної торгівлі СНД 2011 р.

Однак, початок ХХІ ст. характеризується змінами пріоритетів в міжнародній торгівлі, пов'язаних з виникненням протекціоністських тенденцій, в першу чергу, з боку США, що є результатом кризи глобалізованої економіки світу.

У *підрозділі 2.3 «Вплив резолюцій Генеральної Асамблеї ООН на міжнародно-правове регулювання торговельних відносин»* аналізується місце і роль цих резолюцій в підвищенні ефективності організаційно-правової структури міжнародної торгівлі, в тому числі торговельних представництв і місій держав.

Виходячи з високого авторитету резолюцій Генеральної Асамблеї ООН для визначення політики міжнародного співробітництва в економічній сфері, складовою якого є міжнародна торгівля, в дисертації розроблена класифікація цих резолюцій на основі предмета регулювання відповідних відносин. Такі резолюції характеризують регулювання економічних відносин з позиції: а) надання певним державам технічної допомоги; б) сприяння міжнародній торгівлі країн, що розвиваються; в) розвитку міжнародної торгівлі в цілому та торгівлі окремими видами товарів (сировиною); та г) економічного та соціального розвитку держав в процесі здійснення ними міжнародної торгівлі.

У *підрозділі 2.4 «Загальна характеристика правил торгівлі в міжнародних економічних організаціях»* розглядається зміст правил ведення торгівлі, встановлених цими організаціями. Тривалий час провідне місце в міжнародній торгівлі належало ГАТТ/СОТ, що діє на колективній основі, а саме на багатосторонніх переговорах, включаючи прийняття державами-членами узгоджених рішень на основі проведення відповідних раундів. Наприклад, під час Уругвайського раунду було прийнято Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальності власності (TRIPs) 1995 р., а результатом проведення у 2001 р. Дохійського раунду СОТ стала розробка правил торгівлі сільськогосподарською продукцією, торгівлі послугами та сприяння торгівлі як такої.

Розділ 3 «Організаційно-правові моделі здійснення державами зовнішньоекономічної функції торговельними представництвами» присвячено порівняльному дослідженню інституційних моделей торговельного представництва держав.

У *підрозділі 3.1 «Класифікація видів та визначення форм діяльності торговельних представництв держав»* розглядаються питання ефективності функціонування різних організаційно-правових моделей представництва у світлі захисту зовнішньоекономічних інтересів держави за кордоном. Встановлено, що органи держави зі сприяння торгівлі характеризуються відносною незалежністю, тобто є частково незалежними від міністерств, але в окремих випадках вони входять до складу певного профільного міністерства

(міністерства закордонних справ або/і міністерства торгівлі). У разі підзвітності обом міністерствам головним може виступати як міністерство закордонних справ, так і міністерство торгівлі, іноді навіть практикується заснування спільного органу (такому підходу слідує Великобританія та Чехія). Близько 15 країн об'єднали свої міністерства закордонних справ із міністерствами торгівлі задля створення єдиного консолідованого міністерства. Серед них Австрія, Бельгія, Канада та Швеція. У США відповідальним за сприяння експорту є Міністерство торгівлі. Подібна практика характерна також для Канади і Великобританії. Водночас структура та повноваження, які використовуються тією чи іншою країною, можуть мати суттєві відмінності, визначаючи специфіку їх економічної діяльності.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективним способом ведення державою міжнародної торгівлі є існування відповідних кадрів, що вимагає їх належної підготовки. З цією метою одні країни підвищують рівень економічної кваліфікації політиків та дипломатів, а інші – зосереджуються на підготовці спеціалістів саме у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Зроблено висновок, що сьогодні можна виокремити п'ять основних моделей. Відповідно до першої моделі зовнішньоекономічна діяльність держави покладається водночас на міністерство закордонних справ та міністерство торгівлі з розподілом відповідальності. Наприклад, у Китаї комерційна дипломатія належить до компетенції Міністерства торгівлі, однак Міністр закордонних справ теж займається зовнішньоекономічними питаннями як політичної складової. Торговельні представництва США, які здійснюють підтримку бізнесу за кордоном, підпорядковуються посольствам і, отже, Державному департаменту. Подібні моделі притаманні також Польщі, Франції та Росії.

Друга модель полягає у поєднанні повноважень щодо ведення зовнішньоторговельної політики та безпосередньо підтримки експорту. В Австралії, Канаді та Новій Зеландії торговельним представництвом та підтримкою експорту займається об'єднане Міністерство закордонних справ і Міністерство торгівлі. Голови дипломатичних представництв є відповідальними не лише за зовнішньополітичні, але й за зовнішньоекономічні питання. Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія є прихильниками моделі, згідно з якою просування торгівлі також належить до повноважень Міністерства закордонних справ.

Третій підхід зосереджується на створенні окремого органу, відповідального за зовнішню торгівлю та політику в цій сфері, який складається з професійних дипломатів акредитуючої держави та працівників з держави цільового ринку. Наприклад, за такої моделі функціонує Департамент міжнародної торгівлі Великобританії, який підпорядковується Міністерству закордонних справ та Департаменту торгівлі і промисловості.

Четверта модель ведення економічної дипломатії характеризується прерогативою виключно Міністерства закордонних справ і ця модель є досить поширеною в країнах, що розвиваються. Іноді це призводить до конфліктних ситуацій між міністерством закордонних справ та міністерством торгівлі.

І, нарешті п'ята модель базується на публічно-приватному партнерстві, яке не підпорядковується дипломатичним представництвам та функціонує самостійно і досить успішно вона реалізується в Японії, Італії, Німеччині та Південній Кореї.

У підрозділі 3.2 «*Становлення та розвиток статусу торговельних представництв у внутрішньому праві України*» проаналізовано положення національного законодавства щодо врегулювання діяльності торговельних представництв і місій України за кордоном. Тривалий час функціонування таких закордонних органів регулювалося на основі Положення про торговельне представництво України за кордоном, затверджене Указом Президента України від 17 серпня 1993 р. В ньому визначалися його основні завдання (п. 4), функції (п. 5) та статус співробітників (пп. 6-9). Однак, з метою економії та підвищення контролю за діяльністю цих органів Указом Президента України від 30 квітня 1994 р. було затверджене Положення про торговельно-економічну місію у складі закордонної дипломатичної установи України. Відповідно статус цього органу зовнішніх зносин змінився, підпорядковуючись водночас главі дипломатичного представництва, і відповідно, вказівкам Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі та МЗС України. Таке підпорядкування призвело до того, що торговий представник призначався постановою Кабінету Міністрів України, а глава дипломатичного представництва – Указом Президента України, що нерідко призводило до неузгодженості між ними і навіть до конфліктних ситуацій.

У зв'язку з цим, увага в дисертації звертається на те, що в Україні основною функцією торговельно-економічної місії була торговельно-політична, в рамках якої, по-перше, вивчався загальний стан економіки, тенденції розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, кон'юнктура ринку товарів та послуг, досвід стимулювання інвестиційної діяльності в державі перебування; по-друге, розроблялися пропозиції щодо підвищення ефективності торговельно-економічних зв'язків України з державою перебування; та по-третє, здійснювалися заходи щодо захисту економічних інтересів України та прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності України у державі перебування, сприяючи налагодженню і розвитку прогресивних форм співробітництва, проведенню переговорів та експертиз, укладанню контрактів, а також встановленню контактів з державними установами і суб'єктами підприємницької діяльності.

У 2010 р. торговельно-економічні місії були передані в оперативне підпорядкування від Міністерства економіки України до МЗС України і в результаті – ліквідовані, а замість них було утворено відділи з економічних питань у складі дипломатичних представництв України за кордоном. Мета цієї реформи полягає в забезпеченні цілісності та узгодженості проведення зовнішньоекономічного курсу України та вдосконалення механізму захисту за кордоном економічних інтересів держави. В дійсності, це призвело до ускладнення належного виконання таких функцій, як торговельно-політична, інформаційна і оперативна, уповільнилося також здійснення державно-приватного партнерства у цій сфері.

У **Висновках** сформульовано найважливіші результати дисертаційного дослідження та вирішено наукове завдання, що полягає у визначенні правового статусу торговельних представництв і місій, в тому числі торговельних представництв і місій України, в міжнародному праві. Відповідно до завдань дослідження сформульовано такі висновки:

1. Торговельна політика держав зародилася ще в стародавні часи і розвивалася в наступні історичні епохи, виражаючи специфіку організації державної влади, що була панівною в ті або інші часи. Відповідно, можна виділити античний, середньовічний, новітній та сучасний періоди функціонування торговельної політики держав, яка, починаючи з другої половини XIX століття, остаточно перетворилася у зовнішньополітичну функцію держави як складової здійснення її суверенітету, визначаючи в цьому сенсі характер її економічних відносин з іншими державами та міжнародними урядовими і неурядовими організаціями, а також зв'язки з різноманітними фізичними і юридичними особами як суб'єктами міжнародних господарських відносин.

2. В античний період, в якому домінував греко-римський світ з його системою міст-держав, міжнародна торгівля велася на основі договорів, що контролювалися радами, які управляли цими містами-державами. В період Римської імперії зовнішні відносини, в тому числі торговельні, також будувалися на основі договорів насамперед з підкореними нею народами, які мали відзначатися умовами лояльності імперській владі, втіленої в концепції *jus gentium* (право народів), в якій функція регулювання приватно-правових відносин римлян з неримлянами певним чином поєднувалася з функцією регулювання публічних відносин римської держави. Принцип *pacta sunt servanda* як складова римського права міг застосуватися також до зовнішніх відносин цієї імперії, що перетворилася у той час на світову державу. Після розпаду Римської імперії в період між 400 та 800 р. н.е., що сталося в результаті завоювання її германськими племенами, в Європі сформувалася система функціонування Середньовічного світу. Виникла євроцентрична політична система з численними учасниками від Візантії, ісламських халіфатів, каролінгської Франції та Римського папи в ранній період аж до політичної системи у складі незалежних держав Франції та Англії, Священної Римської імперії, італійських міст-республік, союзів міст та лицарських орденів в пізній період Середньовіччя. На цей час припадає й створення європейськими державами численних колоній в Новому світі, що стало початком глобалізації міжнародних відносин та універсалізації на цій основі міжнародного права та міжнародної торгівлі. Це був період розвитку торгового капіталу, діяльність якого зосереджувалася на світових ринках і ярмарках в тогочасному розумінні. Доступ на них зумовлювався отриманням купцями привілеїв, жалуваних грамот, наданням охорони «гостинним дворам» (відокремленим місцям іноземців). До угод, що укладалися в цих торгових центрах діяли єдині норми – міжнародні торгові звичаї, які поступово набували універсальне значення. Поряд з цим відбувався процес формування на постійній основі консульських і дипломатичних представництв, складовою діяльності яких нерідко було

здійснення торгових відносин в державах перебування. У 1455 р. Мілан встановив таке посольство в Генуї і цей приклад наслідували інші італійські міста, і вже у XVII ст. ця практика стала звичайною. Новітній період, що розпочався з Великої французької революції 1789-1799 рр., характеризувався створенням в Європі національних держав, що супроводжувалося розвитком мануфактурного виробництва та розширенням торгівлі, яка охопила весь світ. В цей період економічна політика держав, передусім Англії, отримала назву меркантилізму, метою якого було підтримання активного торговельного балансу. Сформувалося поняття дипломатії як інструменту національної політики та поняття дипломата, який від імені своєї держави здійснює її, вдаючись до переговорів, що розглядалась як альтернатива війні. На Віденському конгресі 1814-1815 рр. вперше на рівні багатостороннього договору було прийнято Віденський протокол 1815 р. про ранги дипломатичних представників з доповненнями, внесеними Аахенським протоколом 1818 р. Промислова революція XIX ст. призвела до бурхливого зростання у світі міжнародної торгівлі без будь-яких балансових чи інших обмежень. Це була практика здійснення концепції манчестерського лібералізму, побудованого на ідеї вільної торгівлі (*laissez-faire*), в яку беззастережно вірили її творці та послідовники. Першість і наполегливість у впровадженні цієї форми міжнародної торгівлі належала Великобританії, яка в цей час перетворилася у «майстерню» для всього світу та найбільш могутню колоніальну державу.

3. Упорядкування в міжнародному праві дипломатичних рангів сприяло також більш точному визначенню в ньому статусу дипломатичних представництв держав закордоном та більш ефективному здійсненню ними їх зовнішньої політики, включаючи економічну дипломатію. Поряд з цим, в ряді держав, наприклад, у Сардинії та у Великобританії, створюються спеціальні органи, на яких покладається відповідальність за здійснення державної політики у сфері торговельних відносин.

4. Період кінця XIX – початку XX століть характеризується жорсткою боротьбою економічно потужних держав за ринки збуту, сировину та привілеї в міжнародній торгівлі, особливо з боку Німеччини, яка вступила в цю боротьбу останньою після об'єднання німецьких земель в єдину державу з динамічно зростаючою промисловістю. В цих умовах фритредерство – вільна торгівля зазнала краху внаслідок тарифікації економічної політики держав та введення системи покровительства власного виробництва (протекціонізм), що, поряд з іншими чинниками, і призвело до Першої світової війни.

5. Наступний період характеризується спробами в рамках Ліги Націй відновити вільну торгівлю, що, однак, не мало успіху, і врешті-решт Друга світова війна стала реальністю. Її закінчення супроводжувалося створенням Організації Об'єднаних Націй, яка взяла на себе відповідальність за створення належних умов для розвитку міжнародної торгівлі в інтересах всіх держав. І на цій основі під безпосереднім впливом США відбулася глобалізація міжнародних економічних відносин, одним із наслідків якої стало створення міжнародного економічного права, що регулює правила вільної торгівлі. Однак, на початку XXI ст. процес глобалізації міжнародних економічних відносин

перейшов у кризовий стан, відродивши, перш за все в США, політику протекціонізму з її торговельними війнами. Тому сьогодні здійснення зовнішньоекономічної функції держави в її організаційно-правовому вираженні мають виходити з нової парадигми стану міжнародних економічних відносин та її складової – міжнародної торгівлі.

6. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. є подальшим розвитком статусу торговельних представництв держав, які разом з відповідним персоналом наділяються привілеями та імунітетами, необхідними для здійснення зовнішньоекономічної функції держави дипломатичними засобами, серед яких центральне місце належить переговорам.

7. Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. серед функціональних завдань економічної дипломатії визначає також забезпечення ефективного захисту інтересів фізичних та юридичних осіб надсилаючої держави та сприяння розвитку торговельних і економічних зв'язків між державами, забезпечуючи захист їх зовнішньоекономічних інтересів.

8. Згідно з Віденською конвенцією про спеціальні місії 1969 р. спеціальна місія – це тимчасова місія, що за своїм характером представляє державу і направляється однією державою в іншу за згодою останньої для розгляду з нею певних питань або для виконання щодо неї певного завдання. Вона може складатися із вищих посадових осіб держави, які беруть участь у переговорах і користуються привілеями та імунітетами функціонального характеру. Такі місії використовуються також для встановлення торговельних відносин між державами та вирішення інших особливо важливих економічних питань. Віденська конвенція про привілеї та імунітети спеціальних місій та делегацій на міжнародних конференціях 1975 р., доповнюючи положення Віденської конвенції про спеціальні місії 1969 р., гарантує делегатам, які офіційно представляють та захищають інтереси держави, привілеї та імунітети для виконання їх завдань.

9. Важливе значення в регулюванні статусу та діяльності торговельних представництв і місій належить також двостороннім договорам, які, як правило, уточнюють функції, привілеї та імунітети цих органів зовнішніх зносин держав та їх відповідного персоналу.

10. За предметом резолюції Генеральної Асамблеї ООН з економічних питань можна поділити на такі, що стосуються: а) надання державам технічної допомоги; б) сприяння торгівлі економічно найменш розвинутим державам; в) розвитку міжнародної торгівлі в цілому та торгівлі окремими видами товарів, особливо сировиною; г) сприяння економічному та соціальному розвитку держав.

11. Світова організація торгівлі, що створена у 1995 р. як спеціалізована установа ООН, є основним інституційним механізмом з розроблення правил міжнародної торгівлі, врегулювання зовнішньоекономічних спорів, запобігання використанню торгівлі як інструменту тиску на держави. Відповідно, ці правила міжнародної торгівлі стають складовою практики здійснення державою зовнішньоекономічної функції, спрямовуючи діяльність її торговельних представництв та дипломатичного персоналу на їх реалізацію.

12. Не існує єдиної, загальноприйнятої моделі органів зовнішніх зносин держави, відповідальної за здійснення зовнішньоекономічної функції та її складової економічної дипломатії. Можна, однак, виділити п'ять моделей цих органів, що характеризують їх специфіку. Насамперед, це зумовлено особливостями належності держави до тієї або іншої людської цивілізації, наявності природних ресурсів, рівня економічного розвитку, зумовлюючи особливості ведення міжнародної торгівлі. Відповідно до першої моделі торговельні представництва знаходяться у подвійному підпорядкуванні міністерства закордонних справ та міністерства торгівлі, що зумовлює певні труднощі у розмежуванні повноважень відомчих органів. Друга модель передбачає створення об'єднаного міністерства закордонних справ та торгівлі, при цьому функції торговельного представництва покладаються на главу дипломатичного представництва. За третьої моделі державою в межах міністерства закордонних справ створюється структура, яка має забезпечити виконання завдань економічної дипломатії у складі як професійних дипломатів, так і фахівців з економічних питань, у тому числі іноземних громадян. Відповідно до четвертої моделі забезпечення зовнішньоекономічної функції держави належить міністерству закордонних справ із відповідними торговельними представництвами. П'ята модель ведення економічної дипломатії полягає у створенні структури, що має характер публічно-приватного партнерства і фінансується частково державою, а частково приватним бізнесом. Метою її діяльності є підтримка експортного потенціалу національного виробництва безпосередньо через функціональні обов'язки свого персоналу, у тому числі у зарубіжних країнах.

13. Україна успадкувала від Радянського Союзу першу модель, за якої торговельне представництво входило до складу дипломатичного представництва з підзвітністю Міністерству зовнішніх економічних зв'язків. Однак, у 1994 р. та 2010 р. ця модель зазнала не зовсім вдалих змін внаслідок недостатньої визначеності її відомчої підпорядкованості. В умовах кризи глобалізації міжнародних економічних відносин перед Україною постало питання про уточнення зовнішньоекономічної функції держави та розробки ефективної моделі її забезпечення торговельними представництвами і місіями. Пропонується економічні відділи дипломатичних представств у найважливіших державах трансформувати у торговельні представництва з підпорядкуванням їх МЗС України з врахуванням сучасних змін парадигми міжнародних економічних відносин. Така модель може найбільш ефективно забезпечити реалізацію основної ідеї, сформульованої в Положенні про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України 2014 р., що стосується необхідності створення торговельних представств у складі дипломатичних представств з підпорядкуванням їх главам.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Дерунець Н. О. Досвід економічно розвинених країн із реалізації зовнішньої торговельної політики: інституційно-правовий механізм. *Український часопис міжнародного права*. 2016. № 1. С. 95–100
2. Дерунець Н. О. Розвиток правових статусів торговельного представництва та торговельно-економічної місії. *Український часопис міжнародного права*. 2017. № 1. С. 119–123
3. Дерунець Н. О. Історичні аспекти міжнародно-правового регулювання торговельних представництв. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 399–402. URL: http://www.pap.in.ua/6_2017/120.pdf
4. Дерунець Н. О. Форми діяльності торговельних представництв держави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2018. № 80. С. 98–102
5. Derunets N. Treaty regulation of the trade missions and economic diplomacy. *Leges si viata*. 2018. № 4. P. 33–36
6. Дерунець Н. О. Impact of resolutions of the UN General Assembly on international legal regulation of trade relations. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4 (99). С. 50–58

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Дерунець Н. О. Торговельні представництва: міжнародний досвід. *Проблеми модернізації економіки України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС та їх вирішення (економічний, правовий і фінансовий аспекти)*: зб. матеріалів XV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців (м. Київ, 16 квіт. 2015 р.). Київ: УДУФМТ, 2015. С. 239–241.
8. Дерунець Н. О. Торговельні представництва у дипломатичній практиці. *Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід*: зб. тез доповідей (м. Київ, 23 груд. 2015 р.). Київ: ДАУ при МЗС України, 2015. С. 64–66.
9. Дерунець Н. О. Функції та завдання при веденні економічної дипломатії: загальний огляд. *Україна у світі, світ про Україну*: зб. тез доповідей (м. Київ, 25 берез. 2016 р.). Київ: ДАУ при МЗС України, 2016. С. 64–67.
10. Дерунець Н. О. Торговельно-політична функція торговельного представництва. *Виклики глобалізації XXI ст. та стратегія соціально-економічного відродження України*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 трав. 2016 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. С. 159–160.
11. Дерунець Н. О. Привілеї та імунітети як основа захисту прав дипломатичного персоналу. *Міжнародне право на службі держави, суспільства, людини*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 08 груд. 2016 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 97–99.
12. Дерунець Н. О. Поняття торговельного представництва та торговельно-економічної місії. *Міжнародне право: виклики сьогодення*:

матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Київ, 20 груд. 2016 р.) Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 48–51.

13. Дерунець Н. О. Організаційні моделі представництва та захисту економічних інтересів держави за кордоном. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 09–10 берез. 2018 р.). Київ: ЦПНД, 2018. С. 98–101.

14. Derunets N. O. The role of international organizations in international legal regulation of international trade relations. *Eastern European studies: economics, education and law: Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, June 7–8, 2018*. Burgas: Publishing House FLAT Ltd-Burgas, 2018. P. 206–209.

АНОТАЦІЯ

Дерунець Н. О. Статус торговельних представництв та місій у міжнародному праві (організаційно-правові питання). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2019.

Дисертація присвячена теоретичним та практичним аспектам становлення та розвитку правового статусу торговельних представництв і місій у міжнародному праві. Виокремлено античний, середньовічний, новітній та сучасний періоди торговельної політики держав, яка з другої половини ХІХ ст. почала здійснюватися уповноваженими органами зовнішніх зносин з відповідним статусом у міжнародному праві.

Організація Об'єднаних Націй та міжнародні економічні організації напрацювали єдині правила ведення торгівлі та врегулювання торговельних спорів мирними засобами. Охарактеризовано вплив резолюцій Генеральної Асамблеї ООН на правове регулювання торговельних відносин, запропоновано їх класифікацію. Доведено, що універсальні міжнародні договори визначають правовий статус торговельних представництв та їх співробітників, однак в сучасний період, в умовах кризи глобалізму, значну роль в регулюванні міжнародної торгівлі продовжують відігравати двосторонні договори держав.

Висвітлено міжнародно-правовий досвід запровадження організаційно-правових моделей забезпечення державами зовнішньоекономічної функції. Виокремлено п'ять моделей торговельного представництва. Запропоновано реформування інституційного та нормативного механізмів торговельного представництва України, що може сприяти ефективному розвитку її економіки та виходу українських товарів на зовнішні ринки в умовах кризи міжнародних економічних відносин.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародне економічне право, дипломатичне право, дипломатичне представництво, торговельне представництво, торговельна місія, міжнародно-правове регулювання торговельних відносин, міжнародні економічні організації.

АННОТАЦИЯ

Дерунец Н. А. Статус торговых представительств и миссий в международном праве (организационно-правовые вопросы). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Киев, 2019.

Диссертация посвящена теоретическим и практическим аспектам становления и развития правового статуса торговых представительств и миссий в международном праве. Исследованы истоки прав и обязанностей торговцев в древние времена, определены генезис торгового представительства и миссии в соответствии с положениями международного права в разные периоды его развития. Выделены античный, средневековый, новейший и современный периоды торговой политики государств, которая со второй половины XIX в. начала осуществляться органами внешних сношений с соответствующим статусом в международном праве.

Организации Объединенных Наций принадлежит ведущая роль в развитии международной экономики и торговли. Одним из результатов ее деятельности является становление и развитие международного экономического права, что имеет большое значение для разработки правил международной торговли. Этому содействует также правотворческая деятельность международных экономических организаций, прежде всего Всемирной торговой организации, которая разработала единые правила ведения торговли и разрешения торговых споров.

Показана роль резолюций Генеральной Ассамблеи ООН в регулировании торговых отношений, дана их классификация исходя из предмета регулирования: а) предоставление государствам технической помощи; б) содействие торговле экономически наименее развитым государствам; в) развитие международной торговли в целом и торговли отдельными видами товаров, особенно сырьем; г) содействие экономическому и социальному развитию государств. Венская конвенция о дипломатических сношениях 1961 г. и Венская конвенция о консульских сношениях 1963 г. являются основными международными договорами, определяющими правовой статус, функции, привилегии и иммунитеты торговых представительств и их сотрудников, однако, в условиях кризиса глобализма, важную роль в регулировании международной торговли и определении статуса торговых представительств продолжают играть двусторонние договоры государств.

Изучен зарубежный опыт организационно-правовых моделей обеспечения государствами внешнеэкономических интересов. Согласно их институциональным особенностям выделены пять моделей торгового представительства. Обращается внимание на то, что каждое государство самостоятельно выбирает соответствующую модель, учитывая уровень экономического развития, наличие природных ресурсов, уровень интеграции в мировое хозяйство и международные организации. Исследованы преимущества

и недостатки каждой из моделей. Отмечено, что разработка надлежащей модели реализации внешнеэкономической функции может содействовать защите национальных интересов, развитию внешнеэкономических связей, привлечению иностранных инвестиций, выходу национальных субъектов предпринимательской деятельности на мировые рынки. Реформирование институционального и нормативного механизмов торгового представительства Украины может способствовать эффективному развитию экономики, ее успешной интеграции в мировое сообщество, выхода украинских товаров на внешние рынки.

Ключевые слова: международное право, международное экономическое право, дипломатическое право, дипломатическое представительство, торговое представительство, торговая миссия, международно-правовое регулирование торговых отношений, международные экономические организации.

SUMMARY

Derunets N. O. The status of trade offices and missions in international law (legal and institutional issues). – On the right of the manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences on specialty 12.00.11 – International Law. – V.M. Koretsky Institute of State and Law of the National Ukrainian Academy of Sciences. Kyiv, 2019.

The thesis is devoted to the theoretical and practical aspects of the formation and development of the legal status of trade offices and missions in international law. There are distinguished the ancient, medieval, modern and contemporary periods of the state trade policy, carried out by the authorized bodies of foreign relations with the corresponding status in international law from the second half of the XIX century.

The United Nations and international economic organizations have developed common rules for trade and settlement of trade disputes by peaceful means. The influence of the UN General Assembly resolutions on the legal regulation of trade relations is described, and their classification is proposed. It is proved that universal international treaties define the legal status of trade missions and their employees, but in the modern period, in the context of the crisis of globalization, bilateral treaties of states continue to play a significant role in international trade regulation.

The international legal implementation experience of organizational and legal models of providing foreign economic functions by states is covered. There are five models of trade representation. The reform of the institutional and normative mechanisms of the trade representation of Ukraine is proposed, which could contribute to the effective development of its economy and enable the free flow of Ukrainian to foreign markets in the context of current international economic relations crisis.

Key words: international law, international economic law, diplomatic law, diplomatic mission, trade office, trade mission, international legal regulation of trade relations, international economic organizations.